

Dubravka Oraić Tolić

**Slovo nad grobom Antuna Gustava Matoša na njegov 150. rođendan 13.
lipnja 2023.**

Dragi naš Gustl!

Evo smo ti došli iz Matice hrvatske odati počast i ljubav na tvoju veliku obljetnicu rođenja. Na današnji dan, 13. lipnja u petak, prije 150 godina zaplakao je dječak na krajnjem istočnom rubu Hrvatske, u selu Tovarniku. Po sjećanjima majke babica je roditeljima, sretnim zbog velikoga događaja i zabrinutim zbog 13. i petka, rekla: „Ovaj vaš mali bit će veliki čovjek, njegovo će se ime mnogo spominjati, ali – mnogo će i trpjeti.“ I proroštvo se ostvarilo.

Postao si jedan od najvećih modernih klasika hrvatske književnosti, ali ne samo to. Ušao si u srca svih ljudi: postao si mit i legenda. To se dogodilo u čudesnim spojevima tvojih četrnaest godina lutanja Europom, tvojih visokih estetskih ideala i tvoga nepotkupljivog novinarstva, tvoga kulturnog europstva i dosljednoga hrvatstva.

Već kod tvoje 100. obljetnice smrti sve nas je iznenadila svevremenost tvoje umjetnosti i aktualnost tvojih ideja i misli. Tako je i sada. Prije dva tjedna održali smo u Matici hrvatskoj skup tebi u čast pod nazivom *Matoš naš suvremenik*. Dvadesetak sudionika i sudionica, svatko na svoj način, pitali su se o vrijednostima i neobičnoj aktualnosti tvoga djela.

Danas, kada smo ti došli odati počast i izraziti ljubav, rekla bih samo ovo. Tvoja su umjetnička djela aktualna uvijek jer su to univerzalne estetske vrijednosti. A tvoji su nenadmašivi feljtoni aktualni i danas nakon sto i više godina zato što se tvoji Hrvati nisu puno promijenili. Ti si živio na izdisaju Austro-Ugarske Monarhije uoči Prvoga svjetskog rata, mi živimo u sklopu Europske Unije u doba rata u Ukrajini kada se kroji novi svjetski poredak. Ti si živio u doba prve globalizacije i industrijalizacije, mi živimo u doba druge globalizacije, digitalizacije i virtualizacije.

Bio si pobornik najviših estetskih standarda, ali i angažirani novinar, po načelu da se „bolje novinarstvo“ već stopilo s literaturom. Zanimali su te svi problemi moderne civilizacije i tadašnje Hrvatske. A kada si se vratio u Hrvatsku nakon svih svojih lutanja, stvorio si u političkim i društvenim borbama sa svojim „dragim savremenima“ originalnu troslojnu ideju nacije koja je aktualna i poučna upravo u današnje doba zahuktale globalizacije.

Oprosti mi što sam tvoju iskričavu ideju, razasutu po brojnim feljtonima, svela na tri sloja: vanjski politički sloj (današnji termin „ustavni patriotizam“), unutarnji kulturni sloj (dijeljenje istih tradicija, mitova i vrijednosti) i najdublji emocionalni sloj (ljubav prema krajoliku i jeziku). U tvojoj ideji nacije svatko se može naći u jednome ili više slojeva. To nije nikakav nacionalizam. To je istinsko domoljublje.

Šalio si se na svoj račun i rekao da ćeš se i na Mirogoju „jamačno dosađivati“. Znam da ti sada dosađujem, no moram, upravo u ime nas koji smo te došli s ljubavlju uznemiriti, citirati jedno tvoje zapažanje o hrvatskom jeziku i jedan odlomak o njegovoj ljepoti.

Kada si se nakon svih lutanja napokon vratio u Zagreb, primijetio si 1909. u feljtonu *Kod kuće*: „Pođite Ilicom od Jelačićeva trga do Mesničke ulice: sramota, bruka, same strane firme i tuđa, tuđinska imena“ (XV, 228). Tada su u Ilici bili njemački i mađarski nazivi, danas su engleski. A 1910. u feljtonu *Lijepa naša domovina* ispjevao si himnu ljepoti hrvatskoga jezika kao izrazu ljepote hrvatskoga krajolika:

Jer i jezik je produkt naše zemlje kao mi, kao savski šljunak ili bjelolist i pjenišnik hrvatske Alpe. Hrvatski jezik je proizvod odnošaja Hrvata prama Hrvatskoj, prama hrvatskoj prirodi, prama polju, gori, šumi i zraku, prama našim cvjetićima i našim tihim planetima što 'kolo vode' kod Preradovića, i zato naš jezik ima sve posebne boje, zvukove, oblike i osebine naše zemlje: buran kao senjska bura, mekan kao dvojnice, zanijet kao procvjetala grana ružmarina, tužan kao kraška pustolina, veseo kao tambura i dubok kao mrak naših šuma i tragika našeg mora. Samo lijepa naša domovina mogaše stvoriti ljepotu divnog našeg jezika, divotu naših riječi krasnih kao naši otoci, 'lijepi vrti morem plivajući' (IV, 297).

Za nas u Matici hrvatskoj tvoje zapažanje o natpisima u Ilici bilo je opomena, a tvoje riječi o ljepoti hrvatskoga jezika zavjet da pokrenemo inicijativu za donošenje Zakona o hrvatskom jeziku. Ako taj zakon bude do kraja tvoje obljetničke godine izglasan u Hrvatskom saboru, bit će to najljepši dar koji ti je Matica hrvatska mogla donijeti za tvoj 150. rođendan.

Ispunjeni nadom da ćeš dobiti taj dar, odlazimo oplemenjeni s tvoga groba.

A što bi nam ti, dragi naš Gustl, poručio iz najdublje, emocionalnog sloja svoje ideje nacije:

Vjerujem da bi parafrazirao svoj poznati stih i rekao:

I dok je hrvatskoga jezika, bit će i Kroacije!